

færdsel og ophold

aturbeskyttelseslovens almindelige regler for færdsel i natur- og gælder også i de fredede områder. Særligt understreges, færdsel i naturen sker på eget ansvar.

aturbeskyttelseslovens almindelige regler

er er adgang til at gå og cykle:

På anlagte veje og befæstede stier i det åbne land og i skove.

er er adgang til at gå og opholde sig:

I offentlige skove – også uden for vejene

I private skove – kun på veje og stier

På udyrkede arealer, der ikke er hegnede

vate områder har begrænsninger:

Man må ikke gøre ophold inden for en afstand af 150 m fra beboelsesbygninger i skove og på udyrkede arealer. Der er kun adgang fra kl. 7 til solnedgang (nov.-feb. fra solopgang til solnedgang).

og også folderen »Naturen må gerne beitrædes – men fræd isomik«.

ollektive transportmuligheder

området kører buslinje 361 fra Rønde og buslinje 1 fra seltoft.

tierne

erne i det fredede område er private veje med landbrugs- rsel.

erne er afmærkede med lave træpæle med et symbol på.

nsker du at vide mere om ture i Århus Amt, kan du se under ld i naturen« på amteits hjemmeside: www.aaa.dk/nm

ips til turen

i kikkert er god at have

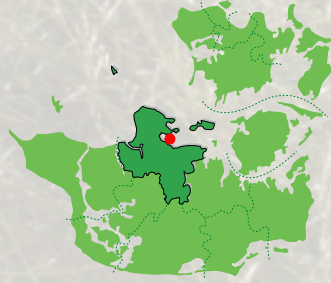
d hånden, hvis du er fugle- rersereret.

d hensynsfuld færden er du

ed til at værne naturen til

æde for dig selv og andre.

od tur!

Tved sogn – ET NÆS PÅ MOLS

Udgiver: Århus Amt,
Natur og Miljø
Tlf. 89 44 66 66

Udgivet: 2003 – juli

Idé og tekst: Jytte Thorsen

Layout: Gerda Skytte

Fotos: © Natur og Miljø

T0-kort: © Udtagnet på grundlag af tekniske kortdata. Kortets informationer må ikke afdigitaliseres eller anvendes kommercielt

Tryk: Århus Amts Trykkeri

NORDISK MILJØOVERVÅGNING
Tryksag, Ikensnr. 123 456

ÅRHUS AMT

ved Sogn

ET NÆS PÅ MOLS

ed sogn ligger »Hvor jyl-nds næse drypper«. Sog- it, som engang blev kaldt »Lulnæs«, er det vestlige søs. Helgenæs er det mid- ste næs, og Ebeltoft-halv- øn, som blev kaldt »Has- søs«, udgør det østlige næs. ed sogn er den del, man gner for det gamle Mols. øgnets »hoveder« Øhoved, ødshoved og Mols Hoved nkranser sammen med sø- ørhusområderne et dejligt kket landbrugsland.

hoved

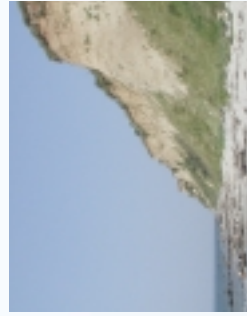
hoved mellem Tved og Dei- i bestod i stenalderen af 2 ør. Landhævning og aflejrin- ør bånd over flere årtusin- ør øerne sammen, og strand- ørne blev dannet. øandenge er flade, lavtlig- ønde områder ved kysten, øn overskylles af havet. Den ølpåvirkning, som overskyl- øngen afstedkommer, giver økstbetjning for særligt øftålede planter, der er i ønd til at regulere saltbalan- øn. Strandengene, der ud- ør under en 1/3 % af amtets

Århus og 6 km fra Egå har i nyere tid været et landings- sted med kro. Der har ingen landgangsbro været, man trak bådene op med »vindel- vogn«. Folk fra Dejret drev en uregelmæssig færgefart til År- hus, og fiskere fra Egå be-

søgte flittigt stedet i deres flodbundede pramme for at fange rejer. Når isen lagde sig tykt over bugten, kørte man over med hestekøretøjer. Men da dampskibsbroen, også kaldet Skødshovedbro- en, blev færdig omkring 1900, lukkede kroen. På vejen mod Skødshoved har der været et teglværk, i dag kan man kun se de store rørbekvædede lergrave. På nordsiden af Skødshoved ligger ligesom på Øhoved græssede og ugræssede strandenge samt strandrør- sumpe.

Mols Hoved

tykt lag af moræneler, øverst et lag af smeltevandsaflejrin- ger samt et øvre lag af mo- ræneler med en tykkelse på op til 15 m. Mindre indlejrin- ger af plastisk ler ses stedvis tværet ud i morænen, hvor de stærke, ofte grønlig, far- ver er iøjnefaldende.

Langs klinerne fra Mols Ho- ved til Hundshoved kan man se mange skred. Digesvalen yngler i kolonier i klinerne. Den lever af flyven- de insekter og edderkopper og overvintrer i Afrika.

På de tørre dele af skrænter- ne kan man se en typisk skræntflora med bl.a. *vild gu- lerod*, *hulkralet kodriver*, *gul evighedsbløms*, *bidende stenurt* og *kongelys*. Hvor grundvandet kommer frem i skrænten findes væld med andre planter. Fra Molshove- dets kliner er der en vid ud- sigt til bl.a. Århus, Helgenæs og Samsø.

Landbrugslandet og »den lille natur«

I det dejlige bakkede land- brugsland findes »den lille natur« i form af levende hegn, alléer, gærder, stendi- ger, vandhuller, småvandløb og små stumper af eng, mose og

overdrev. »Den lille natur« er truet af opdyrkning, tilgro- ning, dræning og forurening. Den eneste mulighed for for- nyelse af planter og dyr, der uddør på en lokalitet, er ind- vandring fra andre lignende lokaliteter. Men hvis der bli- ver for langt, har de ingen muligheder.

Tillerup Sø har en størrel- se på 6 ha og ligger inden for isgård-fredningen. Søbred- den er domineret af tagrør, som står i en tæt bræmme rundt om søen. Søens afstrøm- ningsopland er 1,1 km², hvor- af hovedparten er opdyrket. Der er ingen overfladiske til- løb til søen, og søens afløb er rørlagt. I forhold til sin stør- relse er søen – med en mak- simum-dybde på 5 meter – ganske dyb.

Forureningen med nærings- stoffer af Tillerup Sø er mind-

sket gennem de seneste årti- er, men der sker fortsat tilled- ning af næringsstoffer fra dyr- kede arealer, og søvandet e- uklart på grund af mange planktonalger.

Søen har haft en stor bestan- d af karper og skaller, som har bidraget til at fastholde den- en uklart tilstand. I et forsøg på at forbedre vandets klar- hed har Århus Amt opfisket flere tons af disse karper og skaller og udsat geddeyngel for at forbedre rovfiskebesta- ren, så der kommer bedre balance i fiskebestanden, de- også omfatter aborre, sand- art og ål.

Sommerhus- områderne

Ved Skødshovedbugten (»Skesboww«) mellem Skøds- hoved og Molshoved udvikle- de sig omkring Skødshoved- broen det første af sommer- husområderne i Tved sogn. Dampskibsselskabet drev en

omfattende passager- og fragtsejls fra 1901 til 1930'erne. Motorbåde over- tog, men kort efter sidste ver- denskrig indstillede den sid- ste, faste fragtforbinding. I den vidner det gamle nek-

seses. I løbet af sommeren vil der være mange fugle på strandene, og der vil være mange blomster i blomst. De fleste af de fuglemæssigt fine strande i Århus Amt er i Skødshoved, hvor alle

er Skødshoved, som hæver sig med store lerbakker over havet. Disse bakker har efter isitidens ophør dannet en ø. Skødshoved med Skødshovedgård, som ligger kun 10 km fra

i løbet af ca. 20 m kan man nederst se et ca. 8 m

begtrup vig

indretning. I dag fungerer det som havnekontor.

Mols Hoved

3 km

2

1

0

Isgård

Om den middelalderlige herregård »Egsgaard« ved man kun lidt. Navnet er sikkert kommet af landsbynavnet Eg og siden omdannet til Isgård. Voldstedet efter »Egsgaard« ligger tæt på den nuværende gård.

Isgård tilhørte Århusbispen fra 1407 til 1458. Ved reformationen overgik den til kronen. I 1544 købte adelsfamilien Sandberg Isgård. I forvejen ejede familien hovedgården Kvelstrup beliggende 3 km mod nord. Etatsråd Geisdorff købte Isgård omkring 1638 og Kvelstrup i 1692. Familien Geisdorff nævnes indtil 1773 som »ejere af hele Tved Sogn«.

Den nuværende hovedbygning er 3-fløjet og opført i 1890'erne.

Nær gården findes stengærdet langs med vejene. Udlængerne omfatter bl.a. en kornlade fra 1771, som sammen med gårdspladsen gennemskaeres af kommunevejen. De øvrige driftsbygninger er af yngre dato.

Til Isgård hører flere små bygninger, bl.a. den gamle smedje ved vejen.

Tved Kirke er opført i 1100-tallet. Af en landsbykirke at være er den stor. Den

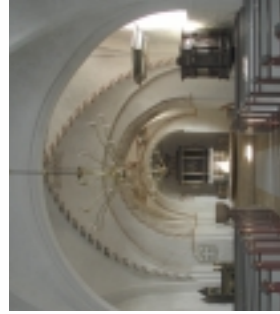
hustianerne havde fået nedskab til naturen og de vilige badestrande på øls. Landmændene udstykkede den »dårlige« jord (rheden). Bådtransporten m i gang igen, men er i stig indstillet. En lystbådehavn er blevet opbygget. Ødshovedbroen er stadig samlingspunkt, i dag for isejlere og sommerhusbøere. Fra lystbådehavnen ir der en sti til Basbjerg, orfra der er udsigt til Århus j Kaløvig.

redning af arealer ved Isgård

et omfattende sommerhusggeri fik fredningsmyndighederne til at gribe ind i 1977. Området omkring hovedgården Isgård, Mols Hoved og Tillerup Sø blev fredet 1982 for at bevare det store landskab.

le miljø omkring Tved Kirke og præstegård. Kongsøre Hage består af hævet havbund med strandvolde foran en stejl kratbevokset litorinaskrænt. Bag ved strandvoldene er – på grund af kalkrigt grundvand i eller lige under overfladen – dan-

bly, og den er uden tårn, hvilket er et særsyn på Mols.

Mod vest er et stort teglhængt kapel bygget til kirken. I 1940-45 gav man kirken en grundig restaurering. Under udgravningsarbejdet, i forbindelse med lægning af et nyt gulv, stødte man på en gammel krypt, der har indeholdt sarkofager med familien Sandberg, den gamle adelslægt på Kvelstrup og Isgård.

Fredning af Tved Kirkes omgivelser

Ved Kongsøre Hage nord for Tved by ved Knebel Vig ligger Tved Kirke. Arealerne, som omgiver Tved Kirke, blev fredet i 1981. Fredningen er dels en kulturhistorisk, dels en naturvidenskabelig fredning. Med fredningen har man ønsket at bevare den charme,

1875 og 1878 gjorde en ende på det tætte byggeri og gav anledning til udflytning af nogle af gårderne. I byen kan man som noget ganske sjældent se et andelsbageri.

Torup ladeplads lå ved vigen, langs Knebelvejen nord for byen Torup, før Knebelbro blev bygget. Her blev andre af sognets praktiske fællesfunktioner placeret.

Først pakhuset og i 1888 andelsmejeriet. Der har i en periode været markedsplads på stedet – og i naturlig forlængelse heraf kro, siden med status af afholdshotel. Hvis man kører ad Tved sogns gamle hovedvej Tothøjvej, kan man ud over en dejlig udsigt se Torupstenen – en dysser fra oldtiden.

Af sognets øvrige landsbyer har **Eg** bevaret sin tætte bebyggelse og sine veje, som de så ud for 100 år siden.

Ture i området

Med P-pladserne ved Isgård og Hundshoved som udgangspunkt, kan du vælge ture efter, hvor langt du mener at kunne gå. Vi vil her komme med 3 forslag.

Forslag 1 og 2: Fra P-pladsen ved Isgård går du ad en afmærket sti langs øvrkede marker med »den lille natur« hist og her. Ved Mols Hoved er der en dejlig udsigt til Århus og Samsø. Herfra går du til venstre ad stranden langs de høje klinter for herefter at dreje ad den første afmærkede sti til hovedgården Isgård. Nu følges vejen tilbage til P-pladsen (4,5 km – ca. 1 time). Du kan også forlænge ruten ved at vælge den næste afmærkede sti, der går langs gærder, diger og en lille skov, inden du drejer mod venstre ad vejen til hovedgården Isgård (6,5 km – ca. 1 ½ time).

Forslag 3: Du følger forslag 1 til Mols Hoved, hvorefter du drejer til højre ad stranden langs de høje klinter til Kjeldshoved. Her følger du den afmærkede sti til Bjødstrup. Nu går turen langs vejen til Landborup, hvor du ved busstoppestedet drejer til højre ad den afmærkede sti til Eg. Herefter går du til højre ad vejen forbi Isgård Hovedgård tilbage til P-pladsen. (7,5 km – ca. 2 timer).